

**КОНСПЕКТ
ЗА ДЪРЖАВЕН ИЗПИТ
НА СПЕЦИАЛНОСТ МАКРОИКОНОМИКА
образователно-квалификационна степен „Бакалавър”**

**1. ПРЕДМЕТ, ОБХВАТ И МЕТОДИ НА ИКОНОМИКСА. ОСНОВНИ
ТЕОРЕТИЧНИ ИКОНОМИЧЕСКИ МОДЕЛИ**

Обект и предмет на икономикса. Етапи на формиране на съвременната икономическа теория и основни икономически школи. Основни раздели на икономикса. Позитивна и нормативна икономическа теория. Основни проблеми на икономическата система. Граница и крива на производствените възможности. Закон за нарастващите алтернативни разходи. Закон за намаляващата възвръщаемост от мащаба. Основни модели: класически, неокласически, институционален, кейнсиански, монетаризъм. Моделите като основа за формиране на икономическа политика /прокейнсианска, монетаристка, социално-либерална/.

2. ПАЗАР И ПАЗАРЕН МЕХАНИЗЪМ

Пазар и пазарни субекти. Видове пазари. Индивидуално и пазарно търсене. Закон и крива на търсенето. Детерминанти на търсенето. Индивидуално и пазарно предлагане. Закон и крива на предлагането. Детерминанти на предлагането. Пазарно равновесие – определение и динамика. Пазарен излишък и пазарен дефицит. Ефекти от нарушаването и възстановяването на пазарното равновесие. Спирала на пазарната реакция. Еластичност на търсенето и предлагането. Видове еластичност. Фактори, влияещи върху еластичността на търсенето и предлагането.

**3. ПОВЕДЕНИЕ НА ПОТРЕБИТЕЛЯ. ОПТИМИЗИРАНЕ НА
ПОТРЕБИТЕЛСКИЯ ИЗБОР**

Полезност. Кардинална и ординална полезност. Обща, средна и пределна полезност. Закон за намаляващата пределна полезност. Потребителски излишък (рента на потребителя). Криви на безразличие – свойства и пределна норма на заместване. Линия на бюджетното ограничение. Равновесие на потребителя и оптимален избор. Крива „доход-потребление“ и крива „цена-потребление“. Крива на Енгел. Ефект на дохода и ефект на заместването при нормални, малоценни и стоки на Джифън.

**4. ФИРМЕНА ТЕОРИЯ И ПРОИЗВОДСТВО В КРАТКОСРОЧЕН
ПЕРИОД**

Фирмена организация на пазарната икономика. Производство, производствени фактори и резултати. Производствена функция. Периодизация на производството по А. Маршал. Текущи и дългосрочни цели и решения на фирмата. Производствена функция в краткосрочен период. Общ, среден и

пределен продукт- същност, графична интерпретация и зависимости. Закон за намаляващата пределна производителност на променливия фактор. Претеглена пределна производителност и равновесие на потребителя.

5. ПРОИЗВОДСТВО И ТЕХНОЛОГИЧЕН ИЗБОР НА ФИРМАТА В ДЪЛГОСРОЧЕН ПЕРИОД

Производствена функция в дългосрочен период. Изоквантни линии и пределна норма на техническо заместване. Бюджетно ограничение и изокоста. Равновесие на производителя. Условия за промяна в равновесието и избор на оптимални технико-икономически комбинации от производствени фактори. Крива „път на развитие“ на фирмата. Технологичен прогрес. Възвръщаемост от мащаба на производството – видове и графичен анализ. Р. Коуз и О. Уилямсън за трансакционните разходи. Корпоративно управление на фирмата. Проблеми на заинтересованите страни, корпоративни бордове и национален кодекс за управление.

6. РАЗХОДИ, ПРИХОДИ И ПЕЧАЛБА НА ФИРМАТА

Производствени разходи. Видове разходи. Производствени разходи в краткосрочен период. Общи, постоянни и променливи разходи – същност, графична интерпретация и зависимости. Средни и пределни разходи – същност, графична интерпретация и зависимости. Разходи на фирмата в дългосрочен период. Крива на дългосрочните средни разходи и възвръщаемост от мащаба. Приходи на фирмата. Общ, среден и пределен приходи. Печалба на фирмата. Видове печалба. Условие за максимизиране на печалбата.

7. ПОВЕДЕНИЕ НА ФИРМАТА НА СЪВЪРШЕНО КОНКУРЕНТЕН ПАЗАР

Пазарни структури. Характеристика на съвършената конкуренция. Поведение и предлагане на фирмата при съвършена конкуренция в краткосрочен период. Търсене на фирмения продукт и динамика на приходите и разходите. Максимизация на печалбата на фирмата. Минимизация на фирмените загуби. Краткосрочно равновесие на фирмата и крива на краткосрочното фирмено предлагане. Предлагане в отрасъла и пазарна крива на предлагането. Дългосрочно поведение и равновесие на фирма-съвършен конкурент. Отраслово предлагане при постоянни, нарастващи и намаляващи средни разходи. Съвършена конкуренция и икономическа ефективност.

8. ПОВЕДЕНИЕ НА ФИРМАТА НА НЕСЪВЪРШЕНО КОНКУРЕНТЕН ПАЗАР – ЧИСТ МОНОПОЛ

Характеристика на монополните пазари. Предпоставки за формиране и разновидности на монопола. Поведение на чист монопол. Търсене на монополния продукт и динамика на общия и пределния приход на монопола. Пределен приход и еластичност на търсенето. Максимизация на печалбата на

монопола в краткосрочен и дългосрочен период. Монополна сила – същност и измерване. Ценова дискриминация – условия за провеждане, видове и ефекти. Стратегии на монопола. Сравнение между монопол и свършена конкуренция. Икономическа и социална цена на монопола. Регулиране на монопола.

9. ОЛИГОПОЛ И МОНОПОЛИСТИЧНА КОНКУРЕНЦИЯ

Олигопол. Модели на олигопол. Картелни споразумения – същност и максимизация на печалбата. Модел на А. Курно. Модел на „пречупената крива на търсене“ – максимизация на печалбата. Лидерство при определяне на цената. Ценообразуване на база средни разходи плюс надбавки. Олигопол и икономическа ефективност. Отраслова концентрация. Хоризонтални, вертикални и конгломератни сливания. Монополистична конкуренция. Продуктова диференциация, иновация и реклама. Равновесие на фирма-монополистичен конкурент в краткосрочен и дългосрочен период. Монополистична конкуренция и икономическа ефективност.

10. ФАКТОРНИ ПАЗАРИ

Формиране на доходите на собствениците на производствени фактори. Търсене и предлагане на производствените фактори – същност, детерминанти, характеристики. Еластичност на търсенето и предлагането. Приход от пределния продукт и факторни разходи. Условия за равновесие на факторните пазари при свършена и несвършена конкуренция.

11. ПАЗАР НА ТРУДА

Индивидуално и пазарно търсене на труд. Индивидуално предлагане на труд – ефект на дохода и ефект на заместването. Пазарно предлагане на труд. Равновесие на конкурентния пазар на труда. Работна заплата и производителност на труда. Диференциация на заплащането. Търсене и предлагане на труд при несвършена конкуренция. Монопсон. Двустранен монопол на трудовия пазар. Профсъюзи и колективно договаряне. Икономически и социални ефекти от дейността на профсъюзите. Теория за човешкия капитал. Инвестиции в човешкия капитал и тяхната възвръщаемост. Състояние и тенденции в развитието на човешкия капитал в България.

12. КАПИТАЛОВ ПАЗАР И ПАЗАР НА ЗЕМЯТА

Капиталов пазар. Видове капитал. Капитал и инвестиции на фирмата. Съвкупна и чиста възвръщаемост от капитала. Стойност на парите във времето и дисконтиране на капиталовите потоци. Обезценяване на капитала. Пределна ефективност на капитала и търсене на капитал. Пазарно търсене и пазарно предлагане на капитал. Равновесие на капиталовия пазар. Финансови институции. Парични и капиталови пазари. Първични и вторични капиталови пазари. Инструменти на капиталовите пазари. Сделки с ценни книжа. Деривати. Земята като произведен фактор. Търсене, предлагане и равновесие на пазара на земя. Особености на ценообразуването на пазара на земя.

13. ОБЩО ПАЗАРНО РАВНОВЕСИЕ И ЕФЕКТИВНОСТ НА КОНКУРЕНЦИЯТА

Частично и общо пазарно равновесие. Анализ на общото пазарно равновесие – елементарен модел. Общо равновесие в икономика на чиста размяна. Равновесие в производството и потреблението. Конкурентно равновесие. Технологична ефективност и X-неефективност. Ефективност в разпределението. Оптималност по В. Парето. Предимства и недостатъци на пазарния механизъм при съвършена конкуренция. Замяна на равенство и ефективност. Принцип на компенсацията. Икономикс на благосъстоянието – основни теореми. Функция на общественото благосъстояние – алтернативни възгледи.

14. ФУНКЦИОНАЛНИ ДЕФЕКТИ НА ПАЗАРА И ИКОНОМИЧЕСКА РОЛЯ НА ДЪРЖАВАТА

Пазарни дефекти – обща характеристика и типологизация. Пазарни дефекти и загуба на обществено благосъстояние. Икономически функции на съвременната държава. Ефекти и дефекти от държавната намеса. Външни ефекти – видове и графичен анализ. Интернализация на външните ефекти. Чисти обществени блага и смесени блага. Крива на търсене на обществени блага. Оптимално осигуряване с обществени блага – модел на П. Самуелсън. Обществени избор – методи и правила. Теорема на К. Ероу за невъзможността от ефективен обществен избор. Влияние на пазара върху разпределението на дохода. Разпределение на дохода според теорията за пределната производителност. Неравенство в разпределението на дохода. Крива на Лоренц. Преразпределителна политика. Социални трансфери. Ефективност на социалната политика.

15. НАЦИОНАЛЕН ПАЗАР. РАВНИЩЕ НА ИКОНОМИЧЕСКАТА АКТИВНОСТ

Икономически агенти и потоци на националния пазар. Кръгова диаграма на дохода. Затворена, смесена и отворена икономика. Класически и кейнсиански модел в затворена икономика. Брутният вътрешен продукт като разход, доход и производство. Проблеми на измерването и съпоставимост на резултатите. Идентичности на дохода и основни макроикономически тъждества.

16. ДИНАМИКА НА ИКОНОМИЧЕСКАТА АКТИВНОСТ

Бизнес-цикъл. Потенциално и фактическо производство. Производствен разрив. Икономически растеж, инфлация и безработица – измерване и оценка на показателите. Видове безработица. Естествена норма на безработица и пълна заетост. Икономически и социални последици от безработицата. Видове инфлация според причините за нейното възникване. Кейнсианска и монетаристка теория за инфлацията. Икономически и

социални последици от инфлацията. Взаимовръзка между икономическия растеж, инфлацията и безработицата: закон на Оукън и крива на Филипс.

17. МАКРОИКОНОМИЧЕСКО РАВНОВЕСИЕ

Крива на съвкупното търсене – наклон и преместване. Крива на съвкупното предлагане – наклон и сегментация. Равновесие на различните участъци на кривата на съвкупното предлагане. Два основни макроикономически модела – графично представяне и принципи. Макроикономическа теория и макроикономическа политика.

18. МОДЕЛ НА ДЪЛГОСРОЧНИЯ ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ

Предназначение, основни понятия, производствена функция. Потенциален брутен вътрешен продукт и равновесие при пълна заетост. Формула на Р. Солоу за икономическия растеж. Теория за растежа – спестявания и растеж; натрупване на капитала; равновесие между спестявания и инвестиции при постоянно равнище на капиталовъоръженост. Растеж и развитие. Стратегии на развитие.

19. КРАТКОСРОЧНИ КОЛЕБАНИЯ. МОДЕЛ НА СЪВКУПНОТО ТЪРСЕНЕ

Предпоставки на модела – неравновесен пазар на труда; несъответствие между инвестиции и спестявания; нееластични цени и работни заплати. Основни понятия – MPC и MPS; криви на потреблението и спестяването; равновесно равнище на дохода. Функция на потреблението в смесена икономика. Функция на чистия износ. Уравнение за идентичност на дохода в смесена и отворена икономика. Условие за равновесие в смесена и отворена икономика.

20. ФИСКАЛНА ПОЛИТИКА

Теоретични основания. Мултипликатор. Инфлационен и дефлационен разрыв. Цели и инструменти. Използване на инструментите. Дискреционна /предписваща/ фискална политика. Вградени стабилизатори. Политика на дефицитно бюджетно финансиране. Последици. Фискална политика, стимулираща предлагането.

21. БЮДЖЕТ И ФИСКАЛНА ПОЛИТИКА

Бюджетен излишък и фискална политика. Бюджетен излишък при пълна заетост. Цикличен излишък. Използване на бюджетния излишък за оценка на фискалната политика. Колебания в бюджетния излишък. Ефекти на дефицита. Дефицит и държавен дълг. Държавен дълг – подходи към управлението му и последици от задлъжнялостта.

22. ПАРИ И ПАРИЧНА ПОЛИТИКА

Същност и основни функции на парите. Търсене и предлагане на пари.

Обхват на паричните агрегати. Депозитна и парична експанзия. Парична политика. Цели и инструменти на паричната политика. Функция и структура на баланса на централната банка. Механизъм на провеждане на паричната политика. Особенности при провеждането на парична политика в условията на паричен съвет. Функциониране на паричния съвет в България.

23. ФИСКАЛНА И ПАРИЧНА ПОЛИТИКА ПРИ ИКОНОМИКА НА ПЪЛНА ЗАЕТОСТ

Основни понятия. Недостиг на неправителствени покупки. Чувствителност на неправителствените покупки спрямо лихвения процент. Възможности на паричната политика. Неутралитет на парите. Обяснение на инфлацията.

24. ПАРИ, ЛИХВЕН ПРОЦЕНТ И ДОХОД /МОДЕЛЪТ IS-LM/

Структура и възможности на модела. Кривата IS и кривата LM – графично и алгебрично извеждане, наклон, височина и преместване. Механизъм на общо уравнивяване на стоковия и паричния пазар. Алгебрично и графично извеждане на кривата на съвкупното търсене. Обяснение на фискалната и паричната политика. Относителна ефективност на макроикономическата политика.

25. МОДЕЛ НА ОТВОРЕНА ИКОНОМИКА /МОДЕЛЪТ МЪНДЕЛ-ФЛЕМИНГ/

Същност и предназначение на модела Мъндел-Флеминг. Основни допускания в модела. Алгебрично и графично извеждане на модела. Трансмисионни механизми на фискалната и паричната политика. Механизъм на действие на модела Мъндел-Флеминг спрямо степента на капиталова мобилност и валутния режим. Особенности на взаимодействието между фискална и парична политика при плаващ и фиксиран валутен курс. Изводи за макроикономическата политика.

26. ПОТРЕБЛЕНИЕ И СПЕСТЯВАНЕ В ДЪЛГОСРОЧЕН ПЕРИОД

Теория за жизнения цикъл – потребителски възможности на индивида и разпределението им във времето. Спестявания и изразходването им. Активи и потреблението им. Теория за постоянния доход. Потреблението и моделът IS-LM. Рационални очаквания и постоянен доход.

27. ИНВЕСТИЦИОННО ТЪРСЕНЕ

Инвестиции в стоково – материални запаси. Предприемачески инвестиции в основен капитал – неокласическо обяснение. Алтернативни възгледи за инвестициите в основен капитал. Инвестиции в жилищно строителство.

28. МОНЕТАРИЗЪМ И РАЦИОНАЛНИ ОЧАКВАНИЯ

Ролята на парите в икономиката. Скорост на обращение на парите – две концепции в съвременната макроикономика. Монетаристка интерпретация

на кейнсианската макроикономическа политика. Теория за рационалните очаквания /нова класическа икономия/.

29. ПЪЛЕН МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ МОДЕЛ. ИНФЛАЦИЯ И БЕЗРАБОТИЦА

Приспособяване на цените: теоретични предпоставки и механизъм на приспособяване. Посткейнсиански анализ на инфлацията и безработицата – хипотеза на естественото равнище. Теория за адаптивните очаквания. Краткосрочна и дългосрочна крива на Филипс. Стагфлация и дезинфлация. Роля на очакваната инфлация. Темп на инфлация и равнище на производство. Динамично приспособяване на производството и инфлацията.

30. ТЕОРИЯ НА МЕЖДУНАРОДНАТА ТЪРГОВИЯ

Възгледи за международната търговия на представителите на меркантилизма. Класически и неокласически теории за международно разделение на труда и международната търговия. А. Смит и Д. Рикардо за абсолютните и сравнителни предимства в търговията. Модел на Хекшир-Олин. Парадокс на Леонтиев. Алтернативни теории за международната търговия.

31. ВЪНШНОТЪРГОВСКА ПОЛИТИКА

Същност на външотърговската политика. Инструменти на външотърговската политика – тарифни и нетарифни ограничения на световната търговия. Финансови инструменти на външотърговската политика – вътрешни и външни субсидии. Дъмпинг в международната търговия. Изводи от използването на инструментите на външотърговската политика. Показатели за оценка на ефективността на външотърговската политика. Външна търговия, съвкупно търсене и икономически растеж. Протекционизъм и либерализация. Митнически и немитнически ограничения в международната търговия и техните статични ефекти. Роля на ГАТТ и СТО в световната икономика.

32. МЕЖДУНАРОДЕН ВАЛУТЕН ПАЗАР

Валутни курсове и валутни пазари. Фактори, влияещи върху търсенето и предлагането на валута. Равновесие на валутния пазар. Международни валутни системи. Предимства и недостатъци на плаващите и фиксираните валутни курсове. Валутни режими. Характеристики, функции и роля на паричния съвет. Макроикономически факти и съпоставка на ефектите върху икономиката при различни валутни режими.

33. АНАЛИЗ НА ВЪНШНОИКОНОМИЧЕСКИТЕ ПОТОЦИ

Същност и икономическо значение на платежния баланс. Компоненти на платежния баланс при аналитично представяне. Международна инвестиционна позиция. Салда по платежния баланс. Показатели, свързани с динамиката на платежния баланс. Подходи за уравнивяване на платежния баланс. Концепция за национален доход. Брутен национален доход и брутен национален разполагаем доход. Преки и портфейлни инвестиции. Брутен външен дълг. Поносимост, ситуационни и оценъчни показатели.

34. ЕВРОПЕЙСКА ИКОНОМИЧЕСКА ИНТЕГРАЦИЯ

Същност, цели и форми на икономическа интеграция. Европейски Икономически и паричен съюз. Теория на Р. Мъндел за оптималната валутна зона. Еврозона. Процес на приемане на еврото. Номинална и реална конвергенция. Оценка на сближаването. Европейски семестър и координация на макроикономическите политики. Макроикономически дисбаланси. Механизъм за ранно предупреждение и процедура по прекомерни макроикономически дисбаланси.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Браун, С., П. Джаксън, ИКОНОМИКА НА ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР, Изд. "PSSA", София, 2000
2. Димов, И., Д. Златева, Д. Донева, Е. Димов, ОБЩА ИКОНОМИЧЕСКА ТЕОРИЯ, I и II част, Изд. „Нова звезда“, София, 2007
3. Замфирова, А., МАКРОИКОНОМИКА, Изд. „ИМН-Пловдив“, Пловдив, 2002
4. Йотова, Л., ОСНОВИ НА МИКРОИКОНОМИКАТА, Унив. изд. „Стопанство“, София, 2007
5. Йотова, Л., В. Алякова, ОСНОВИ НА МАКРОИКОНОМИКАТА, Унив. изд. „Стопанство“, София, 2006
6. Колектив, МАКРОИКОНОМИКА, Унив. изд. „Стопанство“, София, 2010
7. Минасян, Г., ВЪНШЕН ДЪЛГ, Изд. „Сиела“, София, 2007
8. Михайлова, М., И. Коцев, ИКОНОМИЧЕСКОТО ПОСЛАНИЕ ПРЕЗ ВЕКОВЕТЕ, I и II част, Изд. „ИМН-Пловдив“, Пловдив, 2004
9. Мишкин, Фр., ТЕОРИЯ НА ПАРИТЕ, БАНКОВОТО ДЕЛО И ФИНАНСОВИТЕ ПАЗАРИ, I и II част, Изд. „Изток-Запад“, София, 2014
10. Савов, Ст., МАКРОИКОНОМИКА, Изд. „Тракия-М“, София, 1998
11. Савов, Ст., МИКРОИКОНОМИКА, Изд. „Тракия-М“, София, 1998
12. Сотирова, Е., В. Иванова, СВЕТОВНА ИКОНОМИКА, Изд. „Тракия-М“, София, 2015
13. Стефанов, Ст., МЕЖДУНАРОДНА ИКОНОМИКА, изд. „Болдинг Инс“, София, 2009

14. Ракарова, С., МИКРОИКОНОМИКС – ВТОРО РАВНИЩЕ, първа част, Изд. „Тракия-М“, София, 1999
15. Фишър, Ст., Р. Дорнбуш, Р. Шмалензи, ИКОНОМИКА /ОСНОВИ НА МИКРО- И МАКРОИКОНОМИКАТА/, Изд. „Отворено общество“, София, 1997
16. Blanchard, O., MACROECONOMICS, Pearson Prentice Hall, Fourth Edition, 2006
17. Hall, R., J. Taylor, MACROECONOMICS, W.W. Norton&Company, Fourth Edition, New York, 1993
18. Mankiw, G., MACROECONOMICS, Harvard University, Worth Publishers, Seventh Edition, 2010
19. Snowdon, B., H. Vane, MODERN MACROECONOMICS /ITS ORIGINS, DEVELOPMENT AND CURRENT STATE/, Edward Elgar Publishing Limited, 2005
20. Varian, H., INTERMEDIATE MICROECONOMICS: A MODERN APPROACH, W.W. Norton&Company, Fourth Edition, New York, 2010